

Romano Guardini

Jezelf aanvaarden. Durven leven vanuit geloof

Nijkerk 1997 (oorspr. 1960)

Mijn zijn en Gods zijn

(27) Op de vraag: waarom ben ik zoals ik ben? waarom ben ik in plaats van niet te zijn? - en hoe ze verder nog gesteld kan worden - is er geen antwoord vanuit mijn directe zijn, maar al evenmin vanuit mijn omgeving, zelfs niet eens vanuit de wereld zonder meer.

Alle pogingen om mijzelf te verklaren uit vooronderstellingen in de gemeenschap, in de geschiedenis, in de natuur lopen op niets uit. (28) Want deze "verklaringen" antwoorden op vragen naar de algemene samenhang van materiële, biologische, en historische oorzaken. De vraag echter waarover het hier gaat, is een heel andere. Zij richt zich tot iets wat maar een keer bestaat, namelijk tot mij. En niet omdat ik iets belangrijks zou zijn, iets buitengewoons, maar omdat ik nu eenmaal me-zelf ben. Daarmee houdt elk ingevoegd worden in het algemene op. Op de vraag: waarom moet ik het juist zijn op wie een of andere invloed inwerkt? - is geen antwoord.

Ik kan niet verklaren hoe ik me-zelf ben. Ik kan niet begrijpen waarom ik zus of zo moet zijn. Ik kan mijn bestaan niet doen opgaan in een of andere wetmatigheid van natuurlijke of geschiedkundige aard, want zij is geen noodzakelijkheid maar een feitelijkheid. Maar tegelijkertijd is zij voor mij toch van beslissende aard, de feitelijkheid zonder meer. Ze is zoals ze is en kon ook anders zijn. Ze is er en zou ook helemaal niet kunnen zijn. En toch bepaalt ze heel mijn bestaan van binnenuit.

Dat alles betekent: ik kan voor mezelf geen verklaring geven, noch mezelf bewijzen; ik moet mezelf accepteren. En de duidelijkheid en moed van deze aanvaarding vormen de grondslag van alle bestaan.

Aan deze eis kan ik langs louter ethische weg niet voldoen. Ik kan het alleen vanuit iets hogers - en zo komen we dan bij het geloof. Met geloven wordt hier bedoeld dat ik mijn eindigheid begrijp vanuit de hoogste instantie, vanuit de wil van God.

(29) God is werkelijk en noodzakelijk. Hij is gegrond in zichzelf, zinvol en behoeft geen verklaring. De verklaring voor God is God zelf. Hij is zo omdat Hij zo is. En Hij is er, gewoon omdat Hij God is. Hij is de absoluut vanzelf-sprekende - wij moeten er natuurlijk bij nemen dat het "zelf", over welk verstaan hier gesproken wordt, het Zijne is.

Deze God is de Heer, en Hij is het vanuit Zijn wezen. Dat betekent niet alleen dat Hij de Heer van de wereld is, maar ook en voor alles dat Hij Heer over zichzelf is. Hij rust in Zijn eigen Heer-zijn. Dat is dan ook de naam die Hij zichzelf gegeven heeft. Aan het begin van de gewijde geschiedenis staat het visioen van de Horeb. "Maar Mozes sprak opnieuw tot God: 'Als ik nu bij de Israëlieten kom en hun zeg: De God van uw vaders zendt mij tot u, en zij vragen: Hoe is zijn naam? wat moet ik dan antwoorden?' Toen sprak God tot Mozes: 'Ik ben die is.' En ook: 'Dit moet gij de Israëlieten zeggen: "Hij-is" zendt mij tot u"' (Ex 3,13-14). Maar wat betekent de naam die God zich hier geeft? Allereerst: Ik ben Diegene Die werkelijk is en machtig is en vanaf dit moment treed Ik op. Hij betekent verder ook: Ik neem geen naam aan die van de wereld komt, Ik heb hem in Mijzelf ... Hij betekent ten diepste: Mijn naam is de manier waarop Ik Me-zelf ben. Alleen Ik ben zo: puur noodzakelijk en volkomen vrij tegelijk.

(30) Het is deze God die mij geschapen heeft. Om in onze gedachtegang te blijven: Hij is Diegene die mij aan mijzelf gegeven heeft. Daarmee komt er een einde aan het vragen. Nu nog verdere vragen stellen, zoals bijvoorbeeld: waarom heeft Hij mij aan mijzelf gegeven, en nog wel als deze mens, en hier en nu? - heeft geen zin, want het zou alleen maar aantonen dat ik geen waardering heb opgebracht voor wat dat betekent: "God". Wanneer men zou antwoorden: Hij heeft mij geschapen omdat dat zo in het geheel van de wereld past, of omdat ik daarin dit of dat tot stand zou brengen, of omdat het zinvol is dat er ook een bestaan als persoon zou zijn, dat betekent niet meer doch minder dan wanneer men zou antwoorden: omdat Hij het heeft gewild.'

De bestaansvragen zoals: waarom ben ik diegene die ik ben? Waarom gebeurt er met mij wat er met mij gebeurt? Waarom is mij ontzegd wat mij ontzegd is? Waarom ben ik zoals ik ben? Waarom ben ik eigenlijk in plaats van niet te zijn? - Deze vragen krijgen alleen een antwoord als ze op God betrokken worden. Wel moeten we daar onmiddellijk aan toevoegen: voorzover deze relatie niet alleen maar abstract wordt gedacht, maar ook levendig wordt ervaren én in de mate dat dit gebeurt. Maar dat kán gebeuren. (31) Want deze ervaring is wel een genade maar er is ons beloofd dat zij - "de goede gave" zonder meer - aan diegenen wordt gegeven die met een eerlijk en geduldig hart erom bidden en zich door gebed en meditatie daarvoor inspannen.

In het begin van de westerse filosofie duikt steeds weer de vraag naar de "archè" op, naar de aanvang van alle dingen en zij wordt op velerlei wijzen en met diepzinnigheid beantwoord. Er is echter maar één antwoord dat echt een antwoord geeft: er zich innerlijk en religieus van bewust worden dat mijn aanvang in God ligt. Laten we het nog juister zeggen: in de op mij gerichte wil van God dat ik zou zijn en wel diegene die ik ben. Vroomheid bestaat erin dat men zich steeds weer vanuit deze wil van God in ontvangst neemt.

Dat is het begin en einde van alle wijsheid. Het verzaken aan alle hoogmoed. De trouw aan de werkelijkheid. De zuiverheid en de beslistheid van het zichzelf zijn en daarmee ook de wortel van het karakter. De dapperheid die het bestaan op zich neemt en daarin juist vreugde kent over dit bestaan. Het is goed dat men zich van deze "Magna charta" van het bestaan steeds weer zekerheid verschaft.

Betekent zijn angstig-zijn?

Dit is de plaats om iets te zeggen over die factor waarover tegenwoordig zoveel, al dan niet ernstig, gesproken wordt, namelijk over de angst. En daarmee bedoelen we niet die angst voor dewelke een ge-gronde aanleiding bestaat, namelijk het gevoel bedreigd te worden door de politieke situatie of door de culturele of sociale ontwikkeling zelf. (32) Het gaat hier veelmeer over de angst waarvoor geen bepaalde aanleiding is, maar die voortvloeit uit de steeds aanwezige toestand van het bestaan. De filosofie van de laatste decennia ziet de angst als het zichzelf beleven van het eindig zijn dat zich door het niets bedreigd voelt. De angst zou niet van het zelfbewustzijn losgemaakt kunnen worden, maar er veeleer mee samenvallen. "Zijn" zou betekenen: angstig-zijn.

Nu is het ogenblik toch wel gekomen om dit tegen te spreken. Het eindige zijnde hoeft helemaal niet uit angst te bestaan, het zou ook uit moed en vertrouwen kunnen bestaan. Dat ons bestaan door angst wordt gekarakteriseerd, komt niet op de eerste maar pas de tweede plaats, want het eindige dat door angst geplaagd wordt, heeft zelf schuld aan zijn angst. Zij is de gebelgde eindigheid die juist door haar verontwaardiging terechtgekomen is in het overgeleverd-zijn. De eerste eindigheid, de eerste mens, wist dat hij geschapen was en aan het zichzelf-zijn vrijgegeven door God, en Deze is de waarachtige, de goede. Hij wist dat zijn vrijheid haar oorsprong had in de vrije wil van God. Daaruit vloeide voort dat hem het recht en het vermogen toekwam om in het eigen bestaan op te treden. Hij beleefde deze eindigheid als een geluk, als de mogelijkheid zichzelf volledig te verwezenlijken. Er was geen angst in haar, maar moed, vertrouwen en vreugde. Het paradijs was haar uitdrukking.

(33) De angst ontstond pas toen de mens er zich tegen verzette eindig te zijn. Hij wilde niet meer evenbeeld maar oerbeeld zijn, dat wil zeggen dat hij aanspraak maakte op het oneindig-absolute. Hij bleef daarbij natuurlijk wel eindig, maar verloor het verband met zijn oorsprong. Het vertrouwen sloeg nu om in aanmatiging en de moed in vrees. De eindigheid die voordien beleefd werd als iets kostbaars dook nu op in het bewustzijn als iets problematisch. De onmetelijke weidsheid van wat mogelijk is, ontwikkelde zich tot een gevoel geen vaste stek te hebben. Totdat ten slotte de loochening van God zoals we die nu kennen, rondom de eigen eindigheid een bedreigende leegte schiep, het niets dat tot vervelens toe besproken wordt, het spook van de God die men ontkend heeft. Wie in zo'n verhouding tot God staat, heeft weliswaar reden om angstig te zijn, maar dan niet omdat deze angst tot het wezen van eindigheid zou behoren, maar omdat de mens gekozen heeft voor het zinloze bestaan van de loutere eindigheid. Zo voltrekt hij het erfdeel van de oerschuld.

Levenskans

(36) Als ik aan mezelf gegeven ben, dan is mij daarin meteen ook mijn levenskans gegeven. En als Diegene die mij aan mezelf gegeven heeft, de Wijze en Goede is, ja zelfs, zoals Christus zegt, mijn Vader - dan wil Hij toch, zoals dezelfde Christus zegt, dat "ik leef en wel in overvloed". Maar deze levensvervulling kan alleen maar de mijne zijn, niet die van een ander. Zo vertrekt de weg tot alle goeds daar waar mijn wezen begint - en de moed zichzelf te aanvaarden houdt in dat men vertrouwen in deze weg heeft. Mezelf-zijn betekent dat ik een weg heb af te leggen en wel die welke van mijn oorspronkelijk ik leidt naar mijn voltooide ik. Deze weg kan wel omwegen, doorheen allerhande nood en duisternis, maken. Maar hij is er altijd. (37) De weg loopt zelfs dwars door de dood heen.

Ik en de Heilige Geest

(41) Wie ik ben, kan ik slechts begrijpen in Diegene die mij aan mezelf gegeven heeft. Uit zichzelf kan de mens zichzelf niet begrijpen. De vragen waarin het woord "waarom" en het woord "ik" voorkomen zoals: waarom ben ik zoals ik ben? waarom kan ik slechts datgene hebben dat ik heb? waarom ben ik eigenlijk in plaats van niet te zijn? - deze vragen kunnen niet beantwoord worden vanuit de mens. Alleen God geeft hierop het antwoord. En hier wordt voor ons ook enigszins verhelderd wat de Heilige Geest betekent van Wie gezegd wordt dat Hij "de Geest der waarheid" en de Geest der liefde is. Hij kan mij die waarheid leren begrijpen die niemand mij kan bijbrengen: mijn eigen waarheid.

Maar hoe? Doordat ik er mij diep van bewust word. Hij is immers het innerlijk van God. In de Heilige Geest is God Vader. In de Heilige Geest is Hij Zoon. Misschien mag men zelfs zeggen: in de Heilige Geest is God God. In Hem is Hij ten diepste bij zichzelf, één met zichzelf, vol vreugde om zichzelf.

Deze Geest kan ook bewerken dat ik me van mezelf bewust word, dat ik vrede met mezelf leer hebben. Want in mij is er geen vrede. Al die vragen die het "waarom" en het "ik" bevatten zijn uitdrukking van een diep innerlijk gesplitst zijn. (42) Ik ben het oneens met mezelf en daarom heb ik geen weet van mezelf. In het uur van de beproeving hebben de eerste mensen zichzelf niet aanvaard. Zij wilden geen evenbeeld zijn maar het oerbeeld, niet door God geschapen en gegeven, maar zelf God zijn. Dat werkte echter zo uit dat zij het met hun wezen oneens werden en daardoor niet meer wisten wie ze waren. Hun zijn vergat zijn naam. Van dat ogenblik af waren naam en zijn naar elkaar op zoek en vonden zij elkaar niet meer. In de Heilige Geest heeft Christus de verlossing voltrokken, de verzoening, de vrede, met God en in God met het eigen zelf. De Heilige Geest voltrekt de verlossing in wie gelooft. Daar bewerkt Hij dat deze zichzelf in de wil van God aanvaardt en zo voor zichzelf begrijpelijk wordt. Deze twee dingen horen bij elkaar, zijn zelfs hetzelfde. Men kan pas dan weet hebben van zichzelf als men zichzelf werkelijk aanvaardt - en zichzelf werkelijk aanvaarden kan men alleen indien men over een zuivere kennis van zichzelf beschikt. Het ene veronderstelt het andere. Deze eenheid is liefde. Weten is alleen mogelijk waar liefde is. Maar de liefde begint in God: daarin dat Hij me bemint en ik bekwaam word Hem te beminnen, en dat ik Hem dankbaar ben voor zijn eerste gave aan mij en die heet: ik-zelf.